

San o filmu

Da zaključim. Ja sam, čini se, posljednji aktivni primjerak onih filmskih eksperimentatora koji će uskoro proslaviti (ili su već proslavili) četrdesetu obljetnicu svoje prve autorske projekcije, još uvijek aktivni primjerak dobrovoljnih zatočenika "slike u pokretu", pictures makera (kako bi rekao David Lean) o čijim dostignućima ne mogu ni sanjati, a bogme ni odlučivati ni mladi video naraštaji, ni stare (potkupljive) izdajice filma. Oprostite mi, gospodine, što sam malo odlutao od glavne teme. Pozdravljam Vas, po svojem običaju, prilagođenim benediktinskim geslom, Labora et ora, i uz to molim – spasite mi negative! Ovakvo je u jednom otvorenom pismu Josipu Kolanoviću, ravnatelju Hrvatskog državnog arhiva, pisao sad već pokojni Ivan Martinac (1938.-2005.), splitski majstor amaterskog filma i redatelj jednog dugometražnog filma, famozne "Kuće na pijesku". Kad se odbace tipična Martinčeva pompa i samoljublje, to je rezime stanja splitskog filma koji u mnogočemu vrijedi i danas, devet godina poslije pisma.

Od trenutka kad je svestrani splitski trgovac Josip Bepo Karaman kupio jedan od prvih projektor na ovim prostorima, 1906. godine, do ovoga Martinčeva "Labora et ora", prošlo je 90 godina a iz Splita je u kina otišlo točno 11 cjelovečernjaka. Ako zanemarimo ovih par koji su samo snimljeni u Splitu (Sviličićev, Ostojićev, Marušićeve serije i film), to su: "Povratak", Antuna Vrdoljaka, "Nemiri", Adi Ahmeta Imamovića, "Ujed anđela", Lordana Zafranovića, "Ljubavna pisma s predumišljajem", Zvonimira Berkovića, "Kuća na pijesku", Ivana Martinca,

"Kraljeva završnica" i "Diploma za smrt", Živorada Tomića, "Marjuča ili smrt", Vanče Kljakovića, "Orao", Zorana Tadića, svi u produkciji ili koprodukciji Marjan filma, te "Ba-blje ljeeto", Nikole Tanhofera i "Od petka do petka", Antuna Vrdoljaka, u produkciji Dalmacija filma. Marjan film i Dalmacija film bile su splitske produkcije koje odavno spavaju zimski san.

Naravno, svo to vrijeme Split ima i svoju neprofesionalnu filmsku proizvodnju, profiliranu mahom kroz rad Kinokluba "Split", gdje je od osnutka, 1952. godine do danas, prošlo pet generacija autora, s više od 300 kratkometražnih uradaka, od čega 276 na filmskoj vrpici. Ovo s filmskom vrpcom sve je manje bitan podatak, jer malo tko će danas primijetiti razliku između onoga što se radi u digitalu i filma. Međutim, dok je Martinac bio živ, to je bila opreka koja nikad nije imala mira, jer su po njemu videomontaža i filmska montaža bile "kupe i špade". S tim što je samo filmska montaža imala "umjetnički legitimitet", jer se gradila, kako bi on rekao - u kvadrat (fotogram op.a.). Možda je i bilo neke istine u njegovim riječima, jer čim je film postao preskup sport, a video postao demokratski dostupan, tamo negdje od polovice 80-ih, film je - onaj Martinčev film, celuloid na 16mm ili

35mm – lagano otpirio iz Splita. U Splitu je film ostao kao kula od karata, ili ajde - kuća od pijeska.

U vezi s tim filmom postoji zgodna anegdota u kojoj bi se s malo mašte moglo pročitati nešto metaforike. Dakle, film je imao premijeru 30. siječnja 1986. godine u kinu 'Central' u 21 sat. Dvorana se uredno napunila uzvanicima, što redovite premijerne publike, što vjeme Martinčeve sljedbe, a bio je tu i poneko onako, po dužnosti. Uglavnom, pun 'Central'.

Film kreće, usamljeni glavni lik (Đušan Janićijević) zamišljeno ulazi u automobil (i kamera iza njega u polusubjektivnom kadru) te polako vozi

prema trogirskom aerodromu.

Tko je gledao ovaj Martinčev strukturalni eksperiment, zna, to putovanje traje dobrih desetak minuta, malu vječnost s obzirom na norme filmske naracije. Ima tu semafora, gužve u prometu, skretanja i tome slično, i tako, kad je auto konačno došao do aerodroma, iz splitske publike čuo se nepoznati autor: "Bude li se vraća istin puten, najebali smo!" Međutim, nije. Patetično rečeno, film je ušao u avion bez povratne karte, a nas je svejedno tokalo vratiti se doma.

• Jakov KOSANOVIĆ